

הבשורה על-פי אוסלו: על פוליטיקה, זכויות נשים וצדק סביבתי כרמית לבנון

הכרזתה של וואנגארי מאתאיי (שהקימה את תנועת "חגורה ירוקה"), לפני כשלוש שנים, כזוכת פרס נובל לשלום, גררה ביקורת. למשל נאמר כי "מתן הפרס לאקטיביסטית סביבתית בתקופה בה העולם מוטרד ממלחמות במזרח התיכון, טרור עולמי והפצת נשק גרעיני היא טעות". הבחירה המפתיעה היא הזדמנות טובה לעולם המערבי, וישראל בתוכו, להבין את הקשר שבין רמת החיים הפיסיים ונושאי זכויות ובכללן זכויות נשים ודמוקרטיה .

כשראיתי את ההזמנה לאירוע "נשים וסביבה" ואת כותרת החלק שלי במפגש "סוגיות של צדק סביבתי וחברתי" חשבתי לעצמי "יופי, לא הגבילו אותי לנושא מסוים". ומכיוון שכך, בחרתי להתאים את דברי לפורום המארגן, 'פרלמנט נשים'. לכן אביא את סיפורה של וואנגארי מאתאיי, כמודל ויתכן, כי מאוסלו כן תצא הבשורה.

ב-8 באוקטובר, לפני שנתיים בדיוק הוכרזה הגב' וואנגארי מאתאיי (Wangari Maathai) כזוכת פרס נובל לשלום. עוד בטרם יבשו עלי זרי הדפנה שהועטרו על ראשה של הגב' מאתאיי, נשמעו באוסלו ומחוצה לה, קולות ביקורת שטענו כנגד הענקת הפרס לגב' מאתאיי. "מתן הפרס לאקטיביסטית סביבתית בתקופה בה העולם מוטרד ממלחמות במזרח התיכון, טרור עולמי והפצת נשק גרעיני היא טעות" ו"הרחבת תחומי הפרס לשלום, חותר תחת מהות הפרס" הן בין ההתייחסויות שצוטטו למחרת האירוע מפי בכירים בממשל הנורווגי ובהם ראש הממשלה לשעבר ואחרים, ובמספר כלי תקשורת מכובדים, ובהם *New York Times*, *Norway Globe* ו-BBC ועוד. גם בין אלה שחושבים שנושאי סביבה וזכויות אדם חשובים, הושמעו טענות כי הנושא לא קשור עם פרס נובל לשלום. האמנם?

את השאלה אודות הקשר בין אקטיביזם סביבתי ופרס נובל לשלום ו/או, בצורה מדויקת יותר הקשר שבין סביבה, שלום ופעילות נשים, אני בוחרת להעלות בפורום זה של 'פרלמנט נשים', כשאלה פתוחה לדיון, ו/או כחומר למחשבה. כהקדמה אביא מדבריה של הגב' מאתאיי לאחר זכייתה מעוררת המחלוקת בפרס: "ועדת הפרס הנורווגית בחרה השנה את הנושא הסביבתי בזיקתו לדמוקרטיה ולשלום. ההכרה בכך שפיתוח בר קיימא, דמוקרטיה ושלום הם נושאים בלתי נפרדים, היא הכרה בתרומת עבודתנו בקניה במשך יותר מ-30 שנה בנושאים משולבים אלה". על השאלה "מה לנטיעת עצים ולשלום?", דומה ש'הרזומה' המרשים של מאתאיי, יכול להשיב.

מעבר להיותה "האישה הראשונה" שקיבלה תואר דוקטור בקניה והיתה לפרופסור לביולוגיה, היא הייתה גם האישה הראשונה בתפקיד ראש מחלקה באוניברסיטה באפריקה. הגב' מאתאיי הקימה לפני כמעט שלושים שנה את תנועת ה Green Belt -שעיקר פעילותה ייעור חלקים נרחבים באפריקה הכפרית. במסגרת פעילותה ניטעו כשלושים מיליון עצים. עצים אלה נועדו לעצירת סחף האדמה ולאספקת עץ לבישול. דו"ח של האו"ם מעריך כי באפריקה רק 9 עצים ניטעים מחדש על כל מאה עצים שנעקרים וגורמים לבעיות סביבתיות קשות מלבד סחף אדמה, ובהן: זיהום מים, קשיים במציאת עצים לאש לבישול, מחסור במזון לבעלי החיים ועוד. התכנית שיזמה מאתאיי מבוצעת בעיקר על ידי נשים, באזורים הכפריים של קניה (יותר מ- 100,000 נשים מעורבות לאורך השנים בפעילות הארגון). הנשים מקבלות תשלום עבור פעילותן למען ההגנה על הסביבה וכך הן גם מסוגלות להעניק חיים טובים יותר לילדיהן ולהבטיח את עתיד משפחותיהן.

ההיסטוריה האנושית מלמדת כי במקומות רבים בעולם, תהליכים סביבתיים הרסניים הרעו את תנאי חייהם של מאות מיליוני בני אדם, הובילו לרעב ומחסור ויצרו מתחים בין אוכלוסיות ומדינות. הקשר בין בעיות פיתוח וסביבה בארצות העולם השלישי ונושא מלחמות וטרור אינו חדש. נוסף למצוקת המחיייה והחיים בתנאי מחסור קשים כשגרה והתלות ב'מזג' האקלים, החשיפה להבדלים שבין המדינות העשירות לעניות, יוצרת כעס, שנאה וגם איום על בטחון במקומות שונים ברחבי העולם. זכורות תמונות ממקומות שונים ברחבי העולם, מוכי אירועי בצורת ושיטפונות, בהם חלוקת המזון לאוכלוסיה המקומית נעשית בליווי חיילי האו"ם כשנשקיהם דרוכים. הבחירה הלא-מסורתית והפחות צפויה של אוסלו בוואנגארי מאתאיי היא הזדמנות טובה לעולם המערבי, וישראל בתוכו, להבין את הקשר שבין רמת החיים הפיסיים ונושאי זכויות ובכללן זכויות נשים ודמוקרטיה. חלוקה הוגנת של משאבים, על בסיס הכרה בזכויות אזרח, בקידום מעורבות האוכלוסייה המקומית במאמצי שמירת הסביבה ובדרך של פיתוח אמצעי מחיייה, היא הבסיס האפשרי היחיד לחיים ראויים במקום, לכל דריו, ולעתיד בר-קיימא לכל אזור. גישה זו של תנועת החגורה הירוקה שיזמה הגב' מאתאיי מוגדרת היום כתפיסת "צדק סביבתי".

ההרצאה ניתנה במסגרת מושב "נשים וסביבה", כנס ארגון פרלמנט נשים, בניין עיריית חיפה, אוקטובר 2006.

ההרצאה פורסמה באתר פרלמנט נשים – במה לפוליטיקה מזוית אחרת.